

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

vers. 8. 9. 10.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82999)

Quamuis hoc dissimular, de sola fiducia in Deum verba faciens. Quasi illudat & dicat. Tantā in Deum es fiducia, ut ex omni verbo Dei te vivere posses iactes, perstas in ea sententia, & te precipias; quia scriptum est. Angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te. Tam poteris in lapsu sustineri ab angelis, quam absque eo vivere: Et dura te necessitas cogit, hic manenti famēs, & mors; illi inde prehensio examen, contumelia, cruciatus. Hæc erat futura, nisi Christus Deus fuisset, efficax tentatio, cum enim hominem animum demon aggreditur, facile in partem aliquam trahit.

Periculum
Christo
manente
&
se precipi-
tante in-
tentat.

Demon
scriptura
abutitur.

Ex eadem
scriptura
contraria
conclusio-
nem.

Confiden-
tia per
hæreses
inducta
mores
corrumpit.

§. 3. Mitte te deorsum, inquit, *βόλε* proice, in hebreo est, animam tuam, sensum Evangelistæ reddidit. Insigne documentum, quomodo occurreretur illis sit, qui scripturam ad perfidiam, aut scelera abutuntur. Psalmo 9. 11. scriptum est. *Quoniam angelus suus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, in manibus portabunt te, &c.* Ex ea fideles concludunt; in vita nostra, prosperis, adversisque in Deo sperandam, in eius nos tutelam esse. At Satan aliud conficere satagit; in media pericula, in gladios, & ignes illa se præsumptione vnumquemque iactare posse. Pie igitur, pureque scriptura tractanda est; non minora namque prava eius interpretatio, quam ignorantia mala peperit. Nec audiendi hæretici in perniciem suam elogia Dei torquentes, sed ex vera scripturæ intelligentia respondendum est. Hanc confidentiam imitantur hæretici a tentatore mutuati, fatetur hoc ipsum Bullingerus in hunc locum. [Ceterum gravissima hac tentatione, multum hodie Ecclesiam vexat atque conturbat Satan. Nam antequam illuxisset mundo Evangelium, in Papismo vexavit maiores nostros *ἀνίστα*, nunc ubi hæc per fulgorem evangelii dispulsa est, posteros valde affligit infelicissima *ὑπόκρισις*, quam & scripturis firmissime confirmare videtur, hoc ferme modo; si fidem habes, filius Dei es, liberatus à peccato, morte & diabolo, fide viues: ergo fidei confisus, non est quod vlla cures bona opera, quibus neque eger Deus, neque tuis vitam æternam concedit. His addit multa evidentiæ scripturæ loca, quæ ut maxime Dei bonitatem erga nos commendant, quemadmodum & in Psal. 91. fieri videmus. Interea tamen confidentiam non tradunt. Huic tentationi similis est & illa, si electus es prædestinatione Dei æterna, certissime saluaberis, ut te in hisce terris geras: neque electione nullam vllis imptetrabis operibus. His subiunguntur testimonia, Ego cognosco oves meas, & has nemo rapiet de manu mea. Non est volentis, neque currentis, sed Dei misericordie. Hisce multis in eam securitatem inducit, ut de sua salute nihil solliciti in vtramque aurem dormiant, si dei que libertate pro suis abutantur, non fideles iam, sed homines proptus confidentes, tandem & Epicuri de ege porci.]

Hic fructus est novi Evangelii, quod ignorarunt Patres nostri. Par omnino est confidentia eius, qui se de angelorum adiutorio certus ex alto precipitat, & illius, qui iustitiæ, ita Dei, salutis securus sceleribus indulget. Imo gravior est fiducia securitatis culpa: Sibi enim non modo ad flagitia animos facit, impunitatis *ἀνυποψία*, & certissima persuasionem, sed magno etiam impetu alios trahit.

VERSUS 8. 9. 10.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei, Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

Tunc dicit ei Iesus, Vade Satana, scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis: & illi soli servies.

QVÆSTIO I.

Quomodo ostendit?

§. 1. Difficultatis ratio ex Luca oritur: qui ait omnia ostensa *ἐν στιγμή χρόνου*, in momento temporis; quare putant vel imaginationi eius impressisse, vel oculis obiecis, ut vno momento cuncta cerneret, nec regna modo, sed gloriam eorum: Caluissus factū esse Dei dispensatione, ut Satan illi oculos stringeret, alii in speculo, alii alio modo factum arbitrantur.

Quod momentum seu *στιγμή* appellat Evangelista, non opus est de tempore indubili Mathematically *ἀνεκέστορα* & subtilitate accipere, sed morali brevitate, eaque quam maxima. Sic enim latini loqui consueverunt.

Quid enim? concurritur, hora

Momento citamors venit, aut victoria lata

Omnia regna mundi & plagas, & regna demonstret, Hinc Romanum opes, classes, exercitus, hinc regnum Perficum, Indicum, & quam paucissimis verbis exposuit, brevi tempore.

Hæc promittit si cadens adoret, iam palam ad scelus hortatur, ut si faciat, Christum esse non credat: Si renuat, quasi telis suis invulnerabilem deserat. Cui Dominus iam plane victor responderet: *Vade Satana*: alia exemplaria, quæ habent; *ἀνίστα* *μὲν*, post me, in correctione sunt, aliunde huc translatum est.

QVÆSTIO II.

An illis verbis, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies, excludatur cultus sanctorum?

§. 1. Deut. 6. 13. Non est particula, *μόνον* soli, Christus interpretatus est in eum modum, ut perspicua esset refutatio. Hinc omnes, ut Caluissus l. 1. c. 12. §. 3. inquit. Et quum Christus Satana in sulcum repellit hoc clypeo, scriptum esse Dominum Deum tuum adorabis, non veniebat nominatim in mentem latrā, Satan enim non nisi *ἐξ ἐναντίας* exigebat.

Beza non nisi duplicem cultum agnoscit, civilem, Cultus sanctorum

& religiosum, neutrum convenire sanctis.

Res quidem clara est, & rem facile verba sequentur. Honor, cultus, adoratio, alia religiosa est, vni soli Deo, primo omnium principio, omnium fini vltimo conveniens, nulli creaturæ, quantumvis insigni, conveniens. Is honor si cuiusque deferatur alteri, scilicet idololatriæ est: non damnatione modo, sed etiam morte temporaria plectendum. Alius honor, cultus, adoratio, est civilis, quæ viro forti, bene merito, patri, patri-

trono, senatori, consuli, principi regi deferatur, ob civitatem a com-

lem aliquam, & in rebus humanis eminentiam. Et hæc niti-

quidem in re inter nos cōvenit. Nos vero aliud genus honoris, cultus, adorationis agnoscimus, ab utroque

diversum. Cum creaturam quampiam colimus, ado-

ramus, honoramus non ob civilem aliquam excellen-

tiam, sed ob gratias, & dona supernaturalia. Sic enim in sanctis

frequenter prophetas, & viros sanctos magno honore

re prosequimur, ob magnas Dei dotes, quas in illis re-

lucere videmus. Honor ille divinus non est, deferatur

enim ut creaturis, ut servis Dei. Civilis non est; non

enim in illo spectatur dignitas politica, sed spiritalis.

Itaque si angelus alicui loquatur, honorare illum lice-

bit, nec tamen honor est civilis, Dei vnius honorem

λατρίαν vocamus, ut Aug. in Epist. ad Rom. aliū vero

Sanctis tribui solitum *δουλίαν*, & interdū eius partem

προεδουλίαν; non quod nō & *λατρίαν* creaturis deca-

mur, & *δουλίαν* Deo; sed quod ea sit in Ecclesia cōsue-

tudo loquedi, vt ex Augustino doceo in c. 1. ad Rom. Perspicuum igitur est: Veneratione sanctorum atque angelorum à nobis non peccari; quia nec adoratio- nem Deo debitam, nec seruitutem sanctis exhibemus. Nec est *sophisticum commentum*, vt Caluinus obicit: quia scriptura docet à sanctis & Deum, & homines adoratos, magna sine dubio differentia adorationis. Gen. 23. 7. & 27. 29. & 33. 3. & 49. 8. 2. Reg. 14. 4. & 16. 28. & 42. 21. & 3. Reg. 1. 16. a iter ergo scripturæ verba intelligenda sunt, cum dicit adoratum Deum, aliter, cum regem. Tam enim flagitium est, regum honorem tribuere Deo, quam Dei, egibus.

Obicit tamen Caluinus. *Argui finis illa verborum diffinitione reiecta Christus Θεοκύριον etiam vni Deo vendicat. quo commonetur, rei potius quam vocis rationem esse habendam quod agitur de cultu Dei. Scripturam Deum vnum colere iubet.*

Verissimum est sane vnum Deum colendum, sed cultu religioso, seu cultu Dei; parentes, & magistratus & amicos Dei sanctos alio cultu afficiunt.

M hi vero ipso dæmone obstrictior Caluinus apparet, ille cessit, Caluinus constanter obnititur contra veritatem. Christus Θεοκύριον vni Deo vindicat, non omnem, sed eam, qua personæ adoratæ summum, independentemque dominium agnoscimus. Talem sibi arrogabat diabolus, vel ipso Caluino teste. Nam etsi omnia nostra præsidia, opes, commoda in Dei benedictione constitimus: titillant tamen nos subinde & pellicunt sensus nostri ad querenda Satanae subsidia, ac si vnus Deus non sufficeret. Bona autem mundi pars Deo ius & imperium terræ abducens, recigit. Satanam sibi fingit bonorum omnium datorem. Vnde enim sit vt malis artibus, & rapinis & fraudibus fere omnes se adducant, nisi quod in Satanam transcribunt quod Dei proprium erat, sua benedictione ditare quos visum est? Ore quidem panem quotidianum dari sibi à Deo postulant, sed ore tenus: quia Satanam præsumunt distribuendū totius mundi diuitiis.

Satan igitur tanquam Deus Θεοκύριον adorationem postulat, non vt seruus, non minorem latrā, sed æqualem Deo, si Caluino credimus. At vero Θεοκύριον nō soli Deo tribui, sicut nec Hebræum ΠΑΥΛΩ atque in ea re grauissime Caluinum labi, mihi facile est docere, Gen. 19. 1. Lot Θεοκύριον pronus in terram. Gen. 23. 7. Θεοκύριον τῷ λαῷ & 37. 6. & 3. Reg. 1. 16. & 2. Reg. 1. 2. & 14. 4. & 18. 21. & ibidem 28. & 24. 20. 1. Par. 21. 21. 2. Par. 24. 17. Illa vero Θεοκύριον veritas non fuit, quia omnino alia fuit, ab hac, quam Luc. fer à Domino exigit. Hæc de vero sensu huius scripturæ Augustini sententiā definienda relinquo. Is q. 61. in Gen. Exurgens autem Abraham adorauit populum terræ. Quæritur quomodo scriptum sit: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias: cum Abraham sic honorauerit populum quendam gentium, vt etiam adoraret. Sed animaduertendum est in eodem præcepto, non dictum Dominum Deum tuum solum adorabis: sicut dictum est, Et illi soli seruias: quod est Græce δουλεύεις. Talis enim seruitus non nisi Deo debetur. Vnde damnantur idololatra: id est, eiusmodi seruitutem exhibentes idoli, quæ debetur Deo.

Videatur idem de vera religione, c. vltimo.

§. 2. Duo Piscator his in verbis mouet; primum contra Pontificem, quem ait esse filium diaboli, quia adoratur, alterum contra adorationem carnis Christi, hoc ad Lutheranos præcipue pertinet.

Ad pontificem quod attinet: Eius adoratio non ad Deum potest referri, adoratur enim vt seruus Dei, vt Episcopus, vt Vicarius Christi: alioqui & Dauid, alique filii diaboli essent, quia adorabantur. Contra Lutheranos sic argumentatur. [Quam solus Deus adorandus sit: factum igitur docent, qui tradunt, adorandam esse carnem Christi: quippe quum certum sit, eam Christi non esse Deum, licet sit caro Dei, nempe filii Dei, personaliter vnita. At perso-

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

nalis vnio diuinæ & humanæ naturæ in Christo, non tollit, aut confundit earum proprietates, sed saluas relinquit. Est autem adorabilitas non minus proprietas deitatis, quam omnia scientia, omnipotentia, omnipresens, æternitas. Adorandus est igitur Deus manifestatus in carne: sed caro eius adoranda nō est. Sicut civiliter adoratur rex in capite gerens coronam vel diadema, nec sceptrum adoratur. Et pium demum Christum adorasse leguntur, quum cognouerunt eius deitatem: vt testantur hæc exempla: Cæcinati Ioh. 9. v. 35. 36. 37. 38. Petri, Luc. 9. v. 8. Illorum qui viderant lesum ambulantem super mare & illud tranquillantem, Matth. 14. v. 33. Sanctarum mulierum quæ ipsum quæsierant in sepulchro, Matth. 28. 9. Apostolorum congregatorum in monte, quum Christus eis valediceret, ibid. v. 17. Thomæ videntis eum post resurrectionem, Ioh. 20. v. 28.]

Hæc Piscator miscens vera falsis; Vbi quitarios tamen valide oppugnans, qui naturas imperite confundunt. De adoratione humanitatis dixi c. 2. cum de adoratione magorum tractarem. In eo enim erat Piscator, quod carnem vt coniunctam improprie adorati negat. Recte vero Vbi quitarios oppugnat, qui ad Christi maiestatem pertinere arbitrantur, carnem Christi deificatam, omnipotentem, æternam, reali attributorum diuinorum communicatione mutatam adorare.

§. 3. S. Augustinus contra Maximin. Arian. l. 3. c. 13. Hoc ex loco Arianos reprehendit, qui cum dicerent patrem maiorem, filium minorem Deum, eum tamen adorarent. Cum vero non sit dictum, soli sapienti patri: sed soli sapienti Deo: & Deus vnus sit ipsa trinitas, multo est facilius nobis huius solutio quæstionis: Vt sic intelligamus solum Deum sapientem, sicut intelleximus solum potentem, id est patrem & filium & Spiritum sanctum, qui est vnus & solus Deus, cui soli seruire iussi sumus: ne male intelligentes, vel potius non intelligentes, contra hoc præceptum facere videamur, quia & Domino Christo ea qua Deo debetur seruitutē seruimus.

Cum enim Arianum filium interdum Deum dici catholicæ fide, ob sanctitatem, interdum creaturam dicerent, aliquando creaturam negarent, vt cætera sunt creaturæ, tamen adorationem illi tribuebant, & latrā, qualis vni & soli Deo conuenit. Itaque sibi ipsi repugnabant. Cur vero Christum adorandum esse concederent causa fuit, quod in scripturis, ita manifeste adoratur, vt negare non possent.

Eodem etiam c. 23. repetit, Signanter autem semper ea sola seruitute non debere seruire filio, quæ soli Deo debetur, si filius non est Deus.

VERSUS II.

Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.

QUESTIO I.

Quod ministerium angelorum?

§. 1. Vltori gratulantur, & plaudunt, ministrantes aspectabili forma, dapes adferunt, alia exhibent obsequia, non quod ille alieno ministerio egeret, sed quod obseruare Dominum illi debebant. cum enim omnia humana solatia decissent, Deus cælestes illi ex exercitu misit, ex quo etiam constat, ante in ipso conflictu angelos abfuisse, vt solus ipse vinceret. Magno solatio hoc omnibus fidelibus est, quibus dicitur, resistite diabolo, & fugiet à vobis. Iacob. 4.

VERSUS 12.

Cum autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset, secessit in Galileam.

F 3 QVÆ-